

You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the **University of Silesia in Katowice**

Title: Magdalena Bełza, Zenon Gajdzica, Dorota Prysak: „(Nie)łatwe drogi wchodzenia w dorosłość przez osoby z niepełnosprawnością” [recenzja]

Author: Sebastian Mrózek

Citation style: Mrózek Sebastian. (2020). Magdalena Bełza, Zenon Gajdzica, Dorota Prysak: „(Nie)łatwe drogi wchodzenia w dorosłość przez osoby z niepełnosprawnością” [recenzja]. W: A. Wojtas-Rduch (red.), "Przestrzeń i odmienność - pasje i zaangażowanie młodych pedagogów specjalnych" (S. 123-127). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Sebastian Mrózek

0000-0002-9490-2640

Recenzja
Magdalena Bełza, Zenon Gajdzica,
Dorota Prysak:
*(Nie)łatwe drogi wchodzenia w dorosłość
przez osoby z niepełnosprawnościami*

Magdalena Bełza, Zenon Gajdzica, Dorota Prysak: *(Not)easy ways to enter adulthood by people with disabilities*

Proces wchodzenia w dorosłość jest dla człowieka fundamentalnym momentem w życiu. Przynajmniej w teorii powinien on stanowić składową uzyskiwania coraz większej niezależności, większej umiejętności samostanowienia o sobie oraz w szczególnych sytuacjach umiejętności wzięcia odpowiedzialności za drugiego człowieka. Umownie przyjmuje się wiek 18 lat jako świadczący o dojrzałości jednostki, co związane jest z możliwością uzyskania dostępu do pewnych przywilejów – otrzymanie dowodu osobistego, podjęcie pracy zawodowej, możliwość uzyskania prawa jazdy czy oddania głosu w wyborach. Osiągnięcie tej umownej granicy wiekowej sprawia, że społeczeństwo stopniowo obdarza młodego człowieka coraz większym zaufaniem i zaczyna liczyć się z wyrażaną przez niego opinią. Nie świadczy to jednak o tym, że każdy człowiek mający 18 lat jest już dojrzały pod względem społecznym czy emocjonalnym. Rozwój jednostki to kwestia indywidualna. Sytuacja wchodzenia w dorosłość osób z niepełnosprawnością intelektualną jest jeszcze trudniejsza i bardziej złożona. Wnikliwego omówienia tego niełatwego zagadnienia podjęli się Magdalena Bełza, Zenon Gajdzica oraz Dorota Prysak w książce pt. *(Nie)łatwe drogi wchodzenia w dorosłość przez osoby z niepełnosprawnościami*¹.

Spostrzeżenia doświadczonych pedagogów specjalnych, jakimi są autorzy publikacji, na co dzień pracujący ze zróżnicowanymi grupami osób

¹ M. BEŁZA, Z. GAJDZICA, D. PRYSAK: *(Nie)łatwe drogi wchodzenia w dorosłość przez osoby z niepełnosprawnościami*. Cieszyn 2017.

z niepełnosprawnością intelektualną, a także kształcący na uczelni wyższej kandydatów na przyszłych pedagogów, mogą okazać się niezwykle cenne. Już sama forma tytułu omawianej pozycji i znamienne umieszczenie przedrostka „nie” w nawiasie świadczy o pewnej wieloznaczności podejmowanego przez autorów zagadnienia i stanowi zachętę dla czytelnika do podjęcia lektury, zapoznania się z przytoczonymi w niej faktami oraz wypracowania własnego zdania na temat niewątpliwie skomplikowanej sytuacji osób z niepełnosprawnością stojących u progu dorosłego życia.

Struktura niniejszej publikacji podzielona została na trzy główne rozdziały poprzedzone prologiem oraz wstępem, a zwieńczona podsumowaniem i bibliografią. W mojej opinii formę zaskakującą przyjął prolog (s. 7–11). Składają się na niego przytoczone wypowiedzi osób z niepełnosprawnościami, które dla autorów stanowiły inspirację do napisania książki. Ten zabieg sprawia, że czytelnik już na samym początku może odbierać tę pozycję jako bardziej autentyczną oraz, pomimo naukowego charakteru, również silnie uwzględniającą głos i opinię osób z niepełnosprawnościami. Z kolei we wstępie (s. 13–16) autorzy dokonują charakterystyki takich pojęć jak „dorosłość”, „dojrzałość”, ukazując ich znaczenie z punktu widzenia osób z niepełnosprawnością intelektualną, a także w zwięzły sposób odnoszą się do widocznego na przestrzeni ostatnich kilku dekad zjawiska emancypacji osób niepełnosprawnych. Twórcy zaznaczają, że ta pozycja książkowa jest próbą zwrócenia uwagi na wybrane aspekty dorosłości trzech odmiennych grup z niepełnosprawnością – pierwsza z nich to studenci z niepełnosprawnością, druga to osoby z lekką niepełnosprawnością intelektualną, z kolei do trzeciej należą osoby umiarkowanie, znacznie i głęboko niepełnosprawne intelektualnie.

Rozdział 1., zatytułowany *Dorosłość osób niepełnosprawnych studiujących – podwójna dialektyka studiowania czyli wybrane kategorie analityczne wyjaśniające sytuację studentów niepełnosprawnych* (s. 17–89) jest autorstwa Magdaleny Belzy. Składa się z 5 podrozdziałów. Autorka dokonuje w nim charakterystyki niezwykle interesującej z punktu widzenia pedagogiki specjalnej grupy, jaką stanowią studenci niepełnosprawni intelektualnie. Odnosząc się do fundamentalnej (w szczególności dla osób z niepełnosprawnościami lub osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej) kategorii wsparcia w sposób uporządkowany oraz przekonujący, opisuje znaczenie tego zjawiska doświadczanego przez niepełnosprawnych studentów. W tekście pojawiają się odwołania do uznanych w tej materii postaci, takich jak Helena Sęk, Stanisław Kawula. Okazuje się, że niepożądane jest nie tylko brak wsparcia, ale też wsparcie zbyt „obfite”, które może sprzyjać wyuczonej bezradności. Tekst wzbogacają opracowane przez autorkę diagramy przedstawiające koncepcję rodzajów wsparcia studentów niepełnosprawnych (s. 35) czy typów studenta z niepełnosprawnością. Należą do nich: ekshibicjonista, incognito widoczny, incognito

niewidoczny, normals (s. 78). Szczególnie cenny i interesujący poznawczo materiał stanowi zestawienie wskazanej typologii studentów wg M. Bełzy z pięcioczynnikowym modelem osobowości (Wielka Piątka Paula Costy i Roberta McCrae; s. 83). Ponadto autorka w wyczerpujący sposób omówiła pojawiające się w pedagogice specjalnej czy edukacji wielo/międzykulturowej pojęcie „innego” oraz zjawisko „dystansu”. Bezpośrednio przytoczone w rozdziale 1. nacechowane emocjonalnie wypowiedzi studentów z niepełnosprawnościami sugerują refleksję nad sytuacją tej grupy młodych osób stojących u bram dorosłości, dokładnego rozpatrzenia problemów, z którymi mierzą się w trakcie studiowania oraz wnikliwszego poznania ich życiowych oczekiwań. Studia, jak trafnie podkreśla, M. Bełza „[...] mają pomóc w osiągnięciu właściwej człowiekowi jakości życia”. Dla osób, które je podejmują, są ważnym etapem na drodze wchodzenia w dorosłość, co związane jest z możliwością poznania i rozwinięcia własnych uzdolnień, wartości czy kreatywności, a zatem ma istotne znaczenie także dla osób z niepełnosprawnościami.

Zenon Gajdzica jest autorem rozdziału 2. książki, pt. *Dorosłość osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim* (s. 91–150). Tekst obejmuje 3 podrozdziały dotyczące: istoty lekkiej niepełnosprawności intelektualnej (s. 91–112); roli pogranicza jako przestrzeni rozwoju i funkcjonowania osób z lekką niepełnosprawnością intelektualną (s. 113–138); współtworzenia siebie i własnej drogi życiowej przez osoby z lekką niepełnosprawnością intelektualną (s. 139–150).

Z. Gajdzica w niniejszym dyskursie odnosi się do problematyki związanej z perspektywami i aspektami postrzegania niepełnosprawności w stopniu lekkim. Nawiązując do prac/koncepcji Zofii Sękowskiej, Michaela P. Maloneya i Michaela P. Warda czy Otto Specka, autor charakteryzuje poszczególne podejścia, perspektywy i aspekty niepełnosprawności intelektualnej (s. 94). W sposób bardzo wnikliwy, ale zarazem zrozumiały i dostępny dla czytelnika przybliża istotne zależności i powiązania zachodzące pomiędzy wspomnianymi kategoriami. Jest to o tyle ważne, że zróżnicowane podejścia do niepełnosprawności stanowią wyznaczniki życiowych strategii osób z lekką niepełnosprawnością intelektualną, regulując jakość ich życia. Strategie te są determinantem nabywania zaradności i samodzielności życiowej, co jest niezwykle pożądanym zjawiskiem w procesie osiągnięcia dorosłości. Bardzo istotna w odniesieniu do samej niepełnosprawności jest zaakcentowana rola pogranicza jako przestrzeni rozwoju i funkcjonowania. Autor w sposób obrazowy oraz przyjazny odbiorcy przytacza specyfikę kultury pogranicza w odniesieniu do problematyki niepełnosprawności intelektualnej. Osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim zwłaszcza na etapie wchodzenia w dorosłe życie ulegają swoistemu „zawieszeniu” między kulturą i grupą osób pełnosprawnych i niepełnosprawnych. Faza przejściowa określana też mianem fazy liminalnej zależy (jak zauważa Z. Gajdzica) od wielu czynników – przypisanej

roli w rodzinie, szkole, nieformalnej grupie rówieśniczej, ukonstytuowaniu się Ja oraz samego typu pogranicza. Zróżnicowanie związków pomiędzy bezradnością a lekką niepełnosprawnością intelektualną stanowi ważny punkt odniesienia w omawianym rozdziale. Interesująco prezentuje się również zaproponowana typologia z dokonany podziałem na osobę: widoczną i zaniedbaną; niewidoczną i zadbaną; niewidoczną i zaniedbaną; widoczną i zadbaną (s. 138). Z kolei za najważniejsze zadanie wyjściowe związane z przygotowaniem osób z lekką niepełnosprawnością intelektualną do w miarę możliwości świadomych działań związanych z samorozwojem Z. Gajdzica uważa zrównoważenie nacisku kładzonego na edukację i socjalizację.

Dopełnienie całości oraz istotny walor omawianej pracy stanowi rozdział 3. autorstwa Doroty Prysak pt. *Głębsza i głęboka niepełnosprawność intelektualna i jej konsekwencje w życiu dorosłym ze szczególnym uwzględnieniem rzeczywistości domów pomocy społecznej* (s. 151–209). Na niniejszy rozdział składa się 5 podrozdziałów. W ich zawartości autorka odnosi się do specyfiki funkcjonowania jednostki z umiarkowaną i znaczną oraz z głęboką niepełnosprawnością intelektualną, dzieląc się swoimi cennymi spostrzeżeniami z badań prowadzonych w działaniu. Do wytypowanych przez autorkę konsekwencji umiarkowanej oraz znacznej i głębokiej niepełnosprawności intelektualnej w życiu dorosłym zalicza się: oddanie do domu pomocy społecznej; stygmatyzacja „depeesowicz”; „duże dziecko”; oderwanie od rodziny; ograniczenie możliwości rozwoju (s. 157). Wchodzenie w dorosłość osób z umiarkowaną oraz znaczną i głęboką niepełnosprawnością są szczególnie trudne. Część z nich przebywa w instytucjach opiekuńczych i pielęgnacyjnych, a tam „[...] nadal w zdecydowanie mniejszym stopniu niż w domu rodzinnym mają szansę doświadczyć poczucia bycia osobą dorosłą” (s. 174).

Autorka rozdziału szczegółowo opisuje rzeczywistość osób ze wskazanymi rodzajami niepełnosprawności w domach pomocy społecznej oraz przedstawia porady, jak zmienić ją na lepszą. D. Prysak sygnalizuje mocne i słabsze strony formy placówki opiekuńczej, jaką jest dom pomocy społecznej. Z kolei wzbogacenie wyводу o wypowiedzi nauczycieli, opiekunów oraz przedstawicieli samorządu uwiarygodnia dyskurs, nadając mu praktyczny charakter, a jednocześnie ukazuje, jak wiele pracy jest wymagane, by dorosłość osób z niepełnosprawnością w domach pomocy społecznej stała się bardziej godna, a autonomiczność mieszkańców chociaż minimalnie się rozwinęła. Ważną kwestią wymagającą odrębnego zaznaczenia jest stygmatyzacja mieszkańców domów pomocy społecznej z umiarkowaną, znaczną i głęboką niepełnosprawnością. Autorka zauważa piętno podwójnej, a często nawet zwielokrotnionej stygmatyzacji wynikającej ze stopnia niepełnosprawności intelektualnej, z powodu bycia mieszkańcem DPS-u, a ponadto z powodu nieustannie przypisywanej takiej osobie roli „dużego dziecka” (s. 185).

Książkę zamyka podsumowanie (s. 211–215), w którym wskazano na zachodzące w środowisku społecznym dynamiczne zmiany, zwiększające autonomię i podmiotowość osób z niepełnosprawnością. Jak sugerują autorzy, należy wciąż poszukiwać nowych, bardziej aktualnych rozwiązań, które nie mogą przyjmować tylko instytucjonalnej formy. Finalnie twórcy niniejszego dyskursu podsumowują wchodzenie w dorosłość młodych osób z niepełnosprawnościami jako problem społeczny, który wciąż jest nadmierne uogólniany.

Imponująco przedstawia się bibliografia licząca ponad 240 pozycji z różnych dziedzin nauki. Świadczy to o interdyscyplinarnym rozpatrzeniu przez autorów omawianych wątków. Recepcji sprzyja jasny i zrozumiały język oraz czytelne przedstawienie omawianych zagadnień. Odbiorcami książki mogą być nie tylko profesjonaliści, ale też osoby, dla których problematyka wchodzenia w dorosłość osób z niepełnosprawnością nie jest obojętna.

Sebastian Mrózek